

Número 7
Febrer 2004

|| A || N || C ||

Butlletí de l'Arxiu Nacional de Catalunya

ACTUACIÓ DE L'ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA A L'ARCHIVO GENERAL DE LA GUERRA CIVIL (SALAMANCA)

El 12 de juny de 2003, el Parlament de Catalunya va aprovar una resolució (1890/VI) que instava el Govern de la Generalitat «a portar a terme els estudis necessaris i continuar treballant en les diverses alternatives polítiques i jurídiques per fer efectiu el retorn dels fons documentals que resten dipositats com a botí de guerra a l'Archivo de la Guerra Civil de Salamanca». D'acord amb la voluntat parlamentària, el Departament de Cultura a través de l'Arxiu Nacional de Catalunya va emprendre l'estudi dels fons conservats a Salamanca, atès que un dels arguments que impedeixen la seva restitució és el del desconeixement del contingut dels fons més enllà dels 507 lligalls que corresponen a la Generalitat del període republicà, que ja van ser objecte d'inventari i microfilmació els anys 1983 i 1984.

L'actuació arxivística feta per l'ANC l'any passat ha tingut com a objectiu prioritari l'elaboració d'un cens de productors originaris, és a dir, de persones i entitats que van ser objecte de l'espoliació. Els dos tècnics que han treballat a Salamanca durant sis mesos, han estudiat la documentació dels 1.957 lligalls de les sèries Político-social de Barcelona, Lleida i Vinaròs, partint de la base que la major part dels documents catalans es troben en aquestes sèries. La consulta de la documentació original ha permès la realització de l'inventari detallat de la documentació conservada, que ara s'ha de contrastar amb la informació disponible per tal d'identificar els fons confiscats i els seus productors. Aquesta tasca està previst que s'acabi a finals d'aquest any 2004.

El treball iniciat s'haurà de completar amb noves actuacions, atès que s'ha pogut comprovar que hi pot haver documentació produïda a Catalunya en els lligalls de les agrupacions politicosocials d'altres províncies, com per exemple Aragó, Castelló i Madrid i altres agrupacions textuals, com PS Militars i PS Documentació Particulars.

A l'espera de la resolució del contenciós, aquesta actuació tècnica de l'Arxiu Nacional de Catalunya ha de facilitar als investigadors i als ciutadans en general, el coneixement i la difusió dels fons confiscats, complint, d'aquesta manera, la voluntat manifestada pel Parlament de Catalunya.

Editorial

Editorial

Actuació de l'Arxiu Nacional de Catalunya a l'Archivo General de la Guerra Civil (Salamanca) / **1**

Temes

L'ANC fa un estudi sobre el patrimoni documental català que es troba a l'Arxiu de la Guerra Civil, a Salamanca. / **2**

Els expedients de vehicles matriculats a la província de Barcelona. / **6**

La recuperació de la documentació del president Lluís Companys. / **8**

La Constitució de l'Havana (75è aniversari) / **12**

El fons fotogràfic de Francesc Brunet i Recasens. / **14**

Noticiari

Una empresa inscrita al Registre Industrial: Tèxtils Bertrand i Serra, SA / **16**

Documentació sobre l'empresonament de Ramon Colubí, l'advocat de Companys, als fons de l'ANC. / **17**

El procediment sumariíssim contra Joan Peiró i Belis / **17**

Curs sobre el règim d'accés a la documentació de titularitat privada conservada en centres d'arxiu públic. / **18**

Els expedients personals de l'Arxiu Històric del Col·legi d'Advocats de Barcelona. / **19**

Fotografies del fons President Francesc Macià / **19**

Conveni amb la Fundació Comunicació Gràfica / **19**

Agenda / **20**

L'ANC a la premsa / **20**

Nota d'aclariment / **20**

Edita	Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura
Direcció	Josep M. Sans i Travé
Redacció	Francesc Balada, Josep Fernández, Àngels Bernal, Imma Navarro, Carles Figuerola
Imprès a	Printing Súria
Tiratge	1.500 exemplars
ISSN	1695-9000
Dip. Legal	B.27.802-2002

L'ANC FA UN ESTUDI SOBRE EL PATRIMONI DOCUMENTAL CATALÀ QUE ES TROBA A L'ARXIU DE GUERRA CIVIL, A SALAMANCA

L'any 2003, amb la voluntat d'aprofundir en el coneixement del patrimoni documental català que es troba a l'Arxiu General de la Guerra Civil (AGGCE), a Salamanca, el Departament de Cultura va encarregar a l'Arxiu Nacional de Catalunya un estudi sobre el contingut de les anomenades sèries Político-social (PS) Barcelona, Lleida i Vinaròs on hi ha part de la documentació catalana confiscada pels franquistes. Aquesta iniciativa forma part de les diverses actuacions, polítiques i tècniques, que des del 1980 ha fet el govern de la Generalitat de Catalunya amb relació als originals catalans que es troben a Salamanca. En aquest sentit, cal recordar que a més de les peticions oficials de retorn, l'actuació arxivística més important es va fer entre el 1983 i el 1986 quan, fruit de la signatura d'un conveni amb el Ministeri de Cultura, va ser possible identificar, arxivar adequadament en 507 lligalls, descriure i microfilm la documentació confiscada l'any 1939 a la Generalitat de Catalunya.

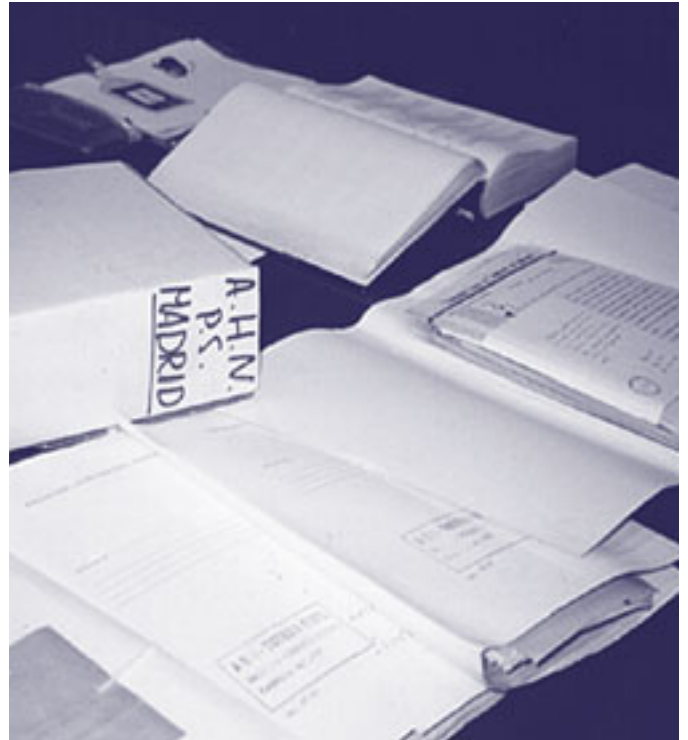
L'objectiu de l'estudi iniciat el 2003 és obtenir una relació de productors originaris (persones físiques o jurídiques) que van ser víctimes de l'espoliació documental i, per a cada productor, descriure sumàriament la tipologia dels documents confiscats, les dates extremes aproximades de producció documental, la provenença territorial del productor i la referència al lligall concret on es conserven els originals.

La primera fase del treball, que correspon a la recollida d'informació, s'ha efectuat a l'AGGCE.

Per elaborar el cens de productors, l'ANC va enviar a Salamanca els arxivers Mercè Iglèsias i Carles Quevedo, els quals entre els mesos de juliol a octubre de 2003 han consultat els 1.957 lligalls de les agrupacions PS Barcelona, PS Lleida i PS Vinaròs.

La consulta directa dels originals ha estat ineludible, ja que, bona part dels instruments de descripció que l'AGGCE posa a disposició dels investigadors —tant a la sala de consulta del mateix Arxiu com a través d'Internet— no són exhaustius i a vegades no contenen referències precises sobre els productors originaris dels documents; per això ha estat necessari contrastar la informació dels inventaris de l'AGGCE amb la documentació que conté cada un dels lligalls.

Pel que fa a l'estada a Salamanca, volem aprofitar per agrair públicament al personal de l'AGGCE, especialment al de sala de consulta, l'atenció i la col·laboració tant professional com

personal que durant aquests quatre mesos han dispensat als arxivers de l'ANC.

En l'actualitat, ha finalitzat la fase de recollida d'informació i l'ANC està procedint a la sistematització, l'explotació, la confrontació i l'anàlisi de les dades obtingudes. Es preveu que al llarg del 2004 es podran oferir els resultats del treball que s'ha fet. Ara exposem algunes de les característiques sobre el treball en curs.

Antecedents

Atès que la trajectòria que ha patit aquest patrimoni condiciona tant el tractament arxivístic com l'accessibilitat dels usuaris, primer recordarem breument els fets més singulars de la història de la seva custòdia.

Ens referim a la documentació que, des del final de la guerra i a mesura que l'exèrcit franquista ocupava territori català, diversos organismes del bàndol "nacional" (la Falange, el mateix Exèrcit o els serveis de Recuperación de Documentos de l'Estat) anaven confiscant amb la finalitat de disposar d'informació militar de l'enemic, elaborar la contrapropaganda i, sobretot, preparar la depuració.

Els llocs que calia escorcollar eren les seus de les institucions al servei de la República (ministeris, conselleries de la Generalitat, ajuntaments i organismes vinculats a alguna de les administracions públiques), seus de partits polítics i sindicats, redaccions de premsa, llibreries, editorials i impremtes, com també entitats de tota mena (especialment les considerades contràries a la religió catòlica: les maçòniques, les teosòfiques

i les naturistes). També van sofrir registres els domicilis particulars d'algunes personalitats polítiques, sindicals o intel·lectuals.

Els serveis de Recuperación recollien tot tipus de publicacions (llibres, revistes, diaris), de material de propaganda (cartells, fullets, postals...), documents d'arxiu (documents textuals, fotografies, mapes, plànols, entre d'altres) i objectes simbòlics i representatius (com banderes, insígnies o segells de goma). Mentre els documents d'arxiu els servien especialment per identificar un a un l'enemic, la resta de material confiscat era utilitzat per completar la informació sobre el pensament i les formes d'expressió dels diversos col·lectius de la Catalunya i l'Espanya republicanes.

A finals de gener de 1939, es va crear a la ciutat de Barcelona una delegació dels serveis de Recuperación de Documentos per organitzar i centralitzar l'operació de requisar arreu de Catalunya. Des d'aquí, l'estiu del 1939 es va enviar a Salamanca –on hi havia la seu central de la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos–, en diverses expedicions ferroviàries, la documentació requisada. Posteriorment, s'hi va traslladar documentació recollida als dipòsits de Tarragona, Lleida, Vilafranca del Penedès, Igualada i Sant Sadurn d'Anoia. L'última tramesa es va fer al febrer de 1940.

Un cop la documentació va arribar a Salamanca es va dipositar en diversos locals fins a l'any 1969, quan tota es va concentrar a l'antic Hospital de San José, un edifici també conegut amb el nom de Colegio de San Ambrosio, que servia de residència al personal que treballava a la delegació de Recuperación de Documentos. En l'actualitat és la seu de l'Arxiu General de la Guerra Civil.

Els documents a Salamanca, i abans també des de Barcelona, van servir de font d'informació en els processos de depuració que el règim franquista va iniciar contra aquelles persones que havien participat o col·laborat amb la República. En aquest sentit, els serveis de Recuperación consultaven els documents confiscats per elaborar els informes d'antecedents personals que sol·licitaven a Salamanca els organismes que duien a terme els diferents processos repressius: per Responsabilitats Polítiques (contra els militants dels partits polítics del Front Popular), per Maçoneria i Comunisme, i el gran procés judicial de la Causa General, obert per informar de “los hechos delictivos cometidos en el territorio nacional durante la dominación roja”.

Durant els primers anys del franquisme, la Sección Especial o Masónica (SE) dels serveis de Recuperación va classificar la documentació confiscada relativa a la maçoneria i altres associacions i entitats assimilades per formar expedients de lògies, persones o assumptes. De la resta de la documentació, la més voluminosa, la d'organitzacions polítiques i sindicals, institucions i administracions públiques, entitats, particulars... se n'ocupava la Sección Político-social (PS). En aquest cas tan sols es van separar els documents per tipus: fotografies, monografies, publicacions periòdiques, cartells, documents textuals, etc. La documentació textual va restar acumulada per la zona

geogràfica o ciutat d'on procedia el material confiscat (Barcelona, Madrid, València...), llevat de la documentació de contingut militar i la considerada particular, que van restar com a grups a part.

Així és com es troben els documents actualment a Salamanca, i en la majoria de casos –com ara les agrupacions de Barcelona, Lleida i Vinaròs– l'instrument que els descriu continua sent la relació sumària i imprecisa feta l'any 1948 pel personal dels serveis de Recuperación.

Característiques del treball fet a l'AGGCE

L'objectiu principal de l'estudi que fa l'ANC és elaborar un cens de productors originaris, és a dir, de les institucions i les entitats –públiques i privades– i dels particulars, que l'any 1939 eren els titulars a qui se'ls va confiscar la documentació.

Hi ha diverses sèries on localitzar documentació sostreta a Catalunya. De moment, s'ha treballat amb els lligalls de les agrupacions Político-social de Barcelona, Lleida i Vinaròs, perquè amb relació a les altres agrupacions, sembla que contenen el volum més gran de documents textuals de provenença catalana, hipòtesi que es confirmarà o rectificarà quan també s'hagin estudiat la resta d'agrupacions documentals.

Cal remarcar que el treball fet per l'ANC s'ha centrat en els titulars de documents de provenença territorial catalana, que formen part del nostre patrimoni cultural. En aquest sentit, considerem patrimoni documental català els documents públics i privats generats per qualsevol persona física o jurídica amb seu estable a Catalunya. La documentació generada per persones físiques o jurídiques que excepcionalment van residir a Catalunya durant la Guerra Civil en qualitat de refugiats, no s'ha considerat patrimoni documental català.

Un segon objectiu de l'estudi, complementari de l'anterior, és identificar quina tipologia de documents textuals (llibres d'actes, correspondència, carnets de socis, etc.) i de quina època (de finals del segle XIX, d'abans de la República, de després del 18 de juliol...) es troben en els lligalls. Per tal de completar les dades sobre els fons catalans, a més de la documentació textual, en un futur, també s'hauran de consultar les agrupacions que contenen material requisat d'un altre tipus, com ara publicacions, fotografies, cartells, mapes, etc.

Les dificultats per elaborar un cens de productors han estat, d'una banda, els instruments de descripció existents, ja que en els casos de Barcelona, Lleida i Vinaròs són els elaborats pels franquistes i es caracteritzen per ser simples i confusos, i, d'altra banda, la barreja i la dispersió dels documents d'un mateix productor en diferents lligalls, fins i tot en lligalls de diferents agrupacions PS. En tant que hi predomina la insuficiència i la imprecisió descriptives, a partir de la consulta dels inventaris existents a l'AGGCE es fa difícil localitzar tot un fons documental o tota la part d'un fons que es va segregar de Catalunya. De fet, tant els inventaris de consulta que s'ofereixen als usuaris com l'arxivament dels documents, demanen una profunda revisió amb criteris arxivístics actuals.

A la pràctica, per diversos motius, igual que hi ha patrimo-

ni documental català en els lligalls de Madrid o d'Aragó, hi ha patrimoni no català en els lligalls de Barcelona i Lleida. Un exemple del primer cas són els documents de la Generalitat de Catalunya els quals, abans de ser tractats arxivísticament durant els anys vuitanta, es trobaven dispersos en els lligalls de les agrupacions Político-social de Barcelona, Lleida, Madrid, Aragó, Castelló, Vinaròs i Militar. Com a exemple del segon cas, podem citar la documentació dels governs d'Euskadi i de la República refugiats a Catalunya a partir de l'estiu i la tardor de 1937, respectivament, o la documentació de la Junta de Finques Urbanes Confiscades de València i la de la Sociedad de Socorros de Obreros Panaderos Candealistas de Madrid que, probablement per altres raons, es troben en els lligalls de PS Barcelona.

D'acord amb el que hem exposat, tenint en compte l'arxivament i la descripció actuals, serà necessari consultar la resta d'agrupacions de l'AGGCE que contenen documents o objectes confiscats per tal de localitzar documentació de fons catalans. A continuació relacionem les esmentades agrupacions, classificades segons la distribució del material que van fer els serveis de Recuperació.

Relació d'agrupacions de l'Arxiu de la Guerra Civil que contenen documents o objectes confiscats per la Secció Político-social (PS)

Agrupacions de documents textuals, segons el lloc d'on procedia el material confiscat	Agrupacions de documents no textuals, per tipus de documents	Agrupacions d'objectes
PS Alicante	PS Calendarios	PS Banderas
PS Aragón	PS Carteles	PS Insignias
PS Barcelona <i>↔ consultat per l'ANC</i>	PS Filatelia	PS Sellos Improntas
PS Bilbao	PS Fotografias	PS Objectos varios
PS Cádiz	PS Láminas	
PS Cartagena	PS Mapas - Planos	
PS Castellón	PS Numismática	
PS Extremadura	PS Panfletos	
PS Gijón	PS Particular - fotos	
PS Jaén	PS Tarjetas postales	
PS Lérida <i>↔ consultat per l'ANC</i>		
PS Madrid		
PS Santander		
PS Valencia		
PS Vinaroz <i>↔ consultat per l'ANC</i>		
Agrupacions de documents textuals, per tipus de contingut		
PS Documentación particular		
PS Militar		

Relació d'agrupacions de l'Arxiu de la Guerra Civil que contenen documents o objectes confiscats per la Secció Especial o Maçònica (SE)

Agrupacions de documents d'entitats maçòniques	Agrupacions de documents d'altres entitats filosòfiques	Agrupacions d'objectes
SE Masonería A (expedientes de logias y asuntos)	SE Centro Israelita	SE Bandas
	SE Clubs Rotarios	SE Espadas
SE Masonería A - Fotografias (expedientes de logias y asuntos)	SE Iglesia Evangélica	SE Joyas
	SE Liga Derechos Hombre	SE Malletes
SE Masonería B (expedientes personales)	SE Ocultismo	SE Mandiles
	SE Rotarismo	SE Pendones
SE Masonería B - Fotografias (expedientes personales)	SE Teosofia	SE Sellos
	SE Teosofia - fotografias	
	SE Varios	

Agrupacions de l'Arxiu de la Guerra Civil que contenen documents confiscats per les seccions Político-social i Maçònica

Agrupacions bibliogràfiques
Biblioteca (monografies)
Hemeroteca (publicacions periòdiques)

Característiques del treball en curs

Finalitzada la recollida d'informació a l'Arxiu de la Guerra Civil, s'ha iniciat a l'ANC una fase de contrastació de fonts, comprovació de dades i sistematització de descripcions que ens ha de permetre valorar i analitzar els resultats.

D'acord amb els objectius fixats, la base de dades per a la recollida d'informació recull el nom del productor, les sèries o les tipologies documentals que predominen, l'abast cronològic de la documentació, el lligall concret on es troba, i algunes dades complementàries, com ara l'estat de conservació.

Exemple

Productor	Documentació	Cronologia	Signatura	UI	Conservació
UGT de Sant Carles de la Ràpita	Carnets de socis	[1937]	SPS Vinaròs	13	En bon estat
UGT de Sant Carles de la Ràpita	Correspondència i rebuts	1936 - 1938	SPS Vinaròs	13	En bon estat
UGT de Sant Carles de la Ràpita	Relacions de mariners	[1936]	SPS Vinaròs	13	En bon estat

En aquesta fase del treball, una de les tasques que requereix més esforç és la contextualització de cadascun dels productors, és a dir, conèixer les relacions de dependència jeràrquica, el grau d'autonomia en un determinat àmbit territorial o competencial, els canvis de denominacions, les successions d'organismes, el caràcter públic o privat del productor, entre d'altres.

La reconstrucció dels fets, a partir de la contrastació de fonts, també ajudarà a una correcta atribució de productors. D'una banda, disposem d'una còpia del llibre de registres domiciliaris que van fer a la ciutat de Barcelona els equips de Recuperació, a partir de la qual hem creat una base de dades, on consten els 1.682 assentaments que figuren al llibre-registre. Aquesta font d'informació ofereix dades sobre els domicilis concrets de les persones, físiques o jurídiques, a qui es va sostreure documentació.

Exemple

Assentaments del llibre-registre que fan referència als escorcolls efectuats en domicilis d'alguns dels diputats del Parlament de Catalunya.

Data	nom	domicili	equip	resultat	observacions
14/03/1939	Sauret Garcia, Joan	Diputació, c. 110 - 2n 1a	Fuentes, Juan	Positiu	Libres separatistes i marxistes
14/03/1939	Soler Bra, Joan Baptista	Sepúlveda, c. 185 - prał. 2a	Fuentes, Juan	Positiu	Libres "rojos" i documentació diversa
15/03/1939	Yvars Meseguer, Gonçal	Comte d'Urgell, c. 090 - 1r 2a	Fuentes, Juan	Positiu	3 sacs de documentació diversa
16/03/1939	Xirau Palau, Antoni	Braç, c. 084 - 4r	Fuentes, Juan	Positiu	12 sacs de documentació diversa i biblioteca
17/03/1939	Lloret Ordeix, Pere	Mantaner, c. 318 - 3r 1a	Fuentes, Juan	Positiu	8 sacs de documentació diversa
31/03/1939	Batesini Galup, Nicolau	Mantaner, c. 363 - prał.	Fuentes, Juan	Positiu	Diversos llibres separatistes i cartes
03/04/1939	Rovira i Virgili, Antoni	Marquès de Foronda, c. -	Lasanta, Julio	Positiu	Continuar el registre.
04/04/1939	Rovira i Virgili, Antoni	Marquès de Foronda, c. -	Lasanta, Julio	Positiu	11 sacs i la biblioteca

D'altra banda, l'ANC ha adquirit la còpia de diversos expedients del fons de la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos. Es tracta d'expedients de l'arxiu de l'Oficina de Barcelona i del de la central a Salamanca on figuren relacions sobre documents sostrets a institucions, entitats i particulars, així com correspondència de les actuacions sobre localització de documents que van dur a terme els primers ajuntaments franquistes arreu de Catalunya.

Ambdues fonts seran de gran utilitat a l'hora d'atribuir finalment el productor originari a la documentació.

Amb aquest estudi l'ANC espera aprofundir en el coneixement de la documentació catalana que es troba a Salamanca, en tant que

- s'identificaran els productors originaris a qui es va confiscar la documentació i en conseqüència es podran identificar els titulars actuals,
- s'oferirà informació sobre quina documentació es va segregar dels fons originaris i de quina època,
- es localitzarà el lligall precís de l'AGGCE on es troben els documents espoliats a cada titular.

Finalitzat aquest treball amb la documentació que contenen els lligalls dels PS Barcelona, Lleida i Vinaròs, per tal de continuar avançant en el coneixement del patrimoni documental català que es troba a Salamanca, serà necessari consultar la resta d'agrupacions documentals on es conserven documents confiscats a Catalunya pels organismes franquistes al servei de la repressió.

ÀNGELS BERNAL I CERCÓS

ELS EXPEDIENTS DE VEHICLES MATRICULATS A LA PROVÍNCIA DE BARCELONA

L'Arxiu Central del Departament d'Indústria, Comerç i Turisme va transferir a l'ANC el mes de setembre de 1997, la sèrie documental Expedients de vehicles matriculats a la província de Barcelona entre 1907 i 1962 i que actualment estan donats de baixa. És una sèrie oberta, els expedients actius són a l'Arxiu del Departament, denominat en l'actualitat de Treball i Indústria. Aquests expedients eren generats per conèixer les característiques tècniques dels vehicles de manera que s'ajustessin a la normativa, amb l'objecte de controlar i garantir la seguretat, abans de la concessió del permís de circulació. El control era dut a terme durant tota la vida activa del vehicle.

El volum total d'aquesta sèrie és de 47,7 metres lineals, dels quals 47,5 formen part del fons de la Delegació Provincial a Barcelona del Ministeri d'Indústria i Energia, mentre que els 0,2 metres restants pertanyen al fons de la Generalitat de Catalunya (II República).

Per tal que es pugui consultar fàcilment, aquesta sèrie és descrita a l'aplicació informàtica de l'ANC, tant a sala de consulta com a través d'Internet. També es disposa d'inventari en paper.

Dos van ser els productors d'aquesta documentació. Entre els anys 1907-1936 i 1939-1962 ho va ser l'Administració de l'Estat. Durant els anys de la Guerra Civil (1936-1939) ho va ser la Generalitat de Catalunya.

La intervenció dels poders públics en matèria de circulació, es va iniciar a partir de finals del segle XIX, amb l'aparició dels primers automòbils en les carreteres espanyoles. Efectivament, prenent consciència de la importància d'aquest fet, el govern de l'Estat reglamentava l'ús dels vehicles per les vies públiques, i dictava una sèrie de disposicions com el Reial decret del 17 de setembre de 1900 i les reials ordres del 31 de juliol de 1897 i del 24 de maig de 1907.

El Reial decret del 17 de setembre de 1900 va fixar les condicions que havien de tenir els automòbils de tracció mecànica i el procediment per a l'obtenció del permís de circulació. Pel que fa a les condicions s'establia l'existència i la ubicació dels diferents aparells com els quadres de comandament que havien de ser accessibles per al conductor, els tubs de combustió, l'enllumenat, els frens, el timbre d'avís, per garantir la seguretat del conductor, el control que aquest conductor havia de fer del cotxe i en conseqüència l'ordre en el trànsit per les carreteres i vies urbanes.

Per conèixer si els vehicles reunien les condicions esmentades més amunt, es va establir el reconeixement tècnic de vehicles, el que ara coneixem per inspecció tècnica de vehicles (ITV) (article quart del Reial decret esmentat).

El procediment s'iniciava quan el propietari del vehicle adreçava al governador civil de la província on residia una

sol·licitud de reconeixement del seu vehicle en què consignava les dades tècniques d'aquest. Un enginyer mecànic o de camins en feia el reconeixement i solament si el resultat era satisfactori, o sigui que complia amb la normativa, expedia una acta o un certificat on quedaven reflectides les operacions practicades. Un exemplar de l'acta amb el vistiplau del governador civil era lliurada al propietari que havia sol·licitat el reconeixement, que l'habilitava per a la utilització del vehicle. L'ús era efectiu després d'haver sol·licitat i obtingut el permís de circulació, expedit també pel governador civil.

L'extensió en la utilització de l'automòbil i l'augment del trànsit al llarg de les carreteres més enllà dels límits provincials, va plantejar problemes d'identificació dels vehicles. Per donar una resposta adient, el govern dictava el 24 de maig de 1907, a proposta del ministre de Foment, una Reial ordre que establia la individualització dels vehicles tal com la coneixíem fins fa pocs anys; o sigui a través de la matrícula formada per les primeres lletres de l'alfabet de la província on havien estat matriculats i d'un número correlatiu per a cada vehicle matriculat. Per a les quatre províncies catalanes, les inicials eren B (Barcelona), GE (Girona), L (Lleida) i T (Tarragona). Aquesta identificació havia de materialitzar-se mitjançant la col·locació d'una placa amb fons blanc i a sobre amb caràcters negres s'inscrivia primer la inicial de la província seguit a continuació del número de matrícula atorgat pel Govern Civil, separats per un guionet. La placa havia d'estar situada a la part del davant i del darrere del vehicle.

Els responsables encarregats del reconeixement tècnic de vehicles van variar al llarg del temps. Així els enginyers mecànics foren substituïts pels enginyers industrials que formaven part d'un nou cos creat el 1911 (Reial decret de 23 de març). Posteriorment es va regular el seu funcionament i la seva organització (Reial decret de 2 de març de 1928). Tot seguit s'establiren les prefectures provincials d'Indústria (Reial ordre de 31 de maig de 1928). Un enginyer en cap n'assumia la direcció i entre d'altres funcions, la d'inspecció tècnica de vehicles (article 18-8 de l'esmentat Reial decret de març de 1928).

Durant el període republicà iniciat el 1931 davant el creixement de la circulació automobilística, s'aprovà el Codi de Circulació (Decret de 24 de setembre de 1934), que posteriorment fou objecte de reformes parcials.

La Generalitat, en virtut de l'Estatut de Catalunya, tenia competències executives en els serveis d'indústria, que li foren traspasades el 1933 (acord Comissió Mixta de l'Estatut de Catalunya dels dies 27 de febrer i 7 d'abril de 1933). El 1934 la Generalitat reglamenta els esmentats serveis a través de les Normes Generals d'Estructuració i Ordenació dels Serveis d'Indústria a Catalunya, que a l'apartat C, lletres f i g feien referència als vehicles (Decret de la Generalitat del 23 d'abril de 1934). Per tant la Generalitat assumia les funcions que tenien les prefectures provincials d'Indústria dins el territori català. La suspensió de l'Estatut arran dels Fets d'Octubre va retardar l'efectivitat en el seu exercici fins al 1936, data a partir de la qual van ser els enginyers industrials, adscrits als ser-

Autobús de la Companyia Oliveras, que feia el trajecte entre Barcelona i l'Hospitalet de Llobregat. Probablement matriculat a la dècada dels anys deu del segle XX. Fons Brangulí (fotògrafs)

veis d'indústria del Departament d'Economia, els encarregats del reconeixement tècnic dels vehicles.

La derrota republicana en la Guerra Civil i la consegüent supressió del règim autònom el 1939, va comportar el restabliment de la situació anterior al 1931. L'Estat tornava a exercir les competències en matèria industrial però en aquests moments a través de les delegacions provincials del Ministeri d'Indústria.

Els expedients tenen poca documentació, però el fet que n'hi ha un gran nombre i l'homogeneïtat de les seves dades permeten tenir una àmplia informació sobre els vehicles matriculats: propietaris, tipus, marca, característiques del motor, pes, nombre de places, número de bastidor i modificacions sofertes al llarg del temps.

Com a il·lustració, en cada expedient es trobarà la documentació següent:

- Sol·licitud del permís de circulació i de reconeixement del vehicle, adreçat al responsable del reconeixement (l'enginyer en cap de la Prefectura Provincial d'Indústria, els serveis d'indústria del Departament d'Economia, la Delegació Provincial del Ministeri d'Indústria), amb la consignació de les dades del vehicle: marca, número del motor i del bastidor, acompanyada per una declaració jurada del fabricant o del concessionari del vehicle.
- Certificat de reconeixement del vehicle fet per un enginyer industrial, on consta el número de matrícula, la categoria del vehicle, la marca, el número del motor, el nombre de cilindres, el seu diàmetre, la potència, el bastidor, el tipus de vehicle (moto, cotxe, camió), el nombre de seients, el pes total en buit i el de la càrrega màxima autoritzada, així com les dades d'emissió del certificat (data, signatura de l'enginyer en cap, número de registre del certificat i nom del sol·licitant).
- La declaració jurada o nota descriptiva amb les dades que figuren en el certificat i les referides a la capacitat de combustible, les rodes, l'enllumenat, els aparells d'avís, les llandes i els frens.

- Altres documents. En el cas de modificació d'alguns elements, hi consta el comunicat a la Delegació Provincial d'Indústria sol·licitant el reconeixement i l'expedició del certificat per poder obtenir novament el permís per circular.

Del contingut total de la sèrie, volem fer les consideracions següents:

- Els expedients iniciats abans de l'any 1936 no són complets, solament hi figura la documentació posterior a la data de matriculació dels vehicles, i es refereixen als tràmits de: sol·licitud de duplicació de permisos de circulació, i/o de reconeixement de les modificacions efectuades en el vehicle, i hi manca en tot cas la documentació inicial.
- Els expedients gestionats per la Generalitat republicana durant el període de guerra porten un número correlatiu independent dels números atribuïts a la resta de la sèrie. Comencen pel número 900 seguit per la lletra P, això obeeix al fet que durant aquesta època les concessions de permisos de circulació incloïen l'assignació d'un número de matrícula de caràcter provisional.
- Els expedients gestionats durant la Guerra Civil tenen una singularitat que els fa interessants: entre els diferents sol·licitants del permís de circulació hi trobem la Presidència de la Generalitat, el Departament d'Economia, el Comissariat de Propaganda, diferents sindicats, indústries col·lectivitzades, la Comissió d'Indústria de Guerra i la Maquinista Terrestre i Marítima.

Això fa pensar que a causa de la situació excepcional provocada per la Guerra Civil, la Generalitat va haver de confiscar els vehicles propietat de persones considerades desafectes al règim republicà per atendre les necessitats que la situació bèl·lica exigia. En efecte durant els primers dies següents al frustrat aixecament militar del 19 de juliol la Generalitat dictava un decret que establia l'apropiació dels béns que pertanyien als que havien col·laborat amb la rebel·lió (decret de 5 d'agost de 1936). Posteriorment davant els abusos comesos en la requisita dels vehicles, el Departament d'Economia va haver d'intervenir dictant una resolució que solament autoritzava els agents i funcionaris d'aquest Departament per a l'apropiació de vehicles (Resolució de 13 d'agost de 1937).

Pel volum i el contingut dels expedients, es pot tenir un coneixement exhaustiu del grau d'utilització de l'automòbil i dels diferents aspectes que s'hi refereixen com: els diferents propietaris (particulars o institucionals), la tipologia, l'evolució de la tècnica constructiva en la disposició del xassís i la potència del motor, i la presència d'empreses fabricants, algunes de nacionals com Hispano Suiza, Seat i Barreiros, i altres d'estrangeres com Chevrolet, Opel, Ford, Fiat, Lancia, Daimler, Citroën, Renault, entre les més conegudes. Tot plegat constitueix una eina complementària per a l'estudi de la història de l'automòbil.

LA RECUPERACIÓ DE LA DOCUMENTACIÓ DEL PRESIDENT LLUÍS COMPANYS

Introducció

Aquest article té per objecte explicar el procés de recuperació de la documentació de Lluís Companys que fou conservada per la família del president després de la seva mort el dia 15 d'octubre de 1940. Atesa la dispersió i les vicissituds viscudes per la família a l'exili, el conjunt documental és de procedències diverses, però forma un fons unitari registrat a l'Arxiu Nacional de Catalunya com a fons personal. El fons està integrat per documentació textual i gràfica i abasta tant l'activitat pública del president com la faceta privada, aspectes que acaben sent indistingibles. Com a fons de caràcter personal, complementa la documentació de la Presidència de la Generalitat conservada en altres fons de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

La recuperació dels documents de Companys s'inicià l'any 1988, arran de la compra que el Departament de la Presidència efectuà a la senyora Huguette Ballester, i ha continuat recentment amb l'adquisició en subhasta pública, a França, d'una maleta amb documents escrits i fotografies que acompanyà el president de la Generalitat a l'exili. Les actuacions són interdepartamentals, hi intervenen els departaments de la Presidència i de Cultura, a través del Centre d'Història Contemporània de Catalunya i l'Arxiu Nacional de Catalunya.

L'Arxiu Nacional de Catalunya agraeix l'interès i la col·laboració de totes les persones i institucions que han fet possible la recuperació del fons, però vol destacar particularment la generositat mostrada per les germanes del president i pels descendents de la senyora Carme Micó, la seva primera esposa, que van donar la documentació a la Generalitat de Catalunya a qui consideraven que pertany.

L'exili de Lluís Companys, necessari per entendre les característiques del fons

Es coneix amb precisió la trajectòria del president de la Generalitat des que va deixar Barcelona el 24 de gener de 1939 juntament amb el president del Tribunal de Cassació de Catalunya, Josep Andreu i Abelló, i s'instal·là al mas Saleta de Sant Hilari Sacalm. Lluís Companys sempre havia manifestat la seva voluntat de restar al seu despatx de president i esperar l'ocupació de Barcelona per l'exèrcit rebel, tal i com ja havia fet durant els fets d'octubre de 1934. Aquesta vegada, però, la preocupació pel seu fill malalt i internat en un sanatori de França féu que valorés per sobre de tot les seves obligacions com a pare.

El 30 de gener es traslladà al mas Perxés d'Agullana, una propietat que el Departament de Cultura havia utilitzat de dipòsit dels béns del patrimoni cultural durant la guerra. El mas esdevingué la seu virtual del govern de la Generalitat, al mateix temps que el govern de la República s'havia instal·lat a Figueres, ciutat on l'1 de febrer es va fer la darrera reunió de les Corts republicanes. Al mas Perxés també s'instal·là José

Lluís Companys empresonat a la Cárcel Modelo de Madrid com a conseqüència dels fets d'octubre de 1934. Madrid, 7 de febrer de 1935.
ANC, fons Lluís Companys i Jover

Antonio de Aguirre, president del govern basc. El 4 de febrer Companys i Aguirre travessaren el coll de Lli i arribaren a la població francesa de Les Illes, on se separaren. Lluís Companys pogué desplaçar-se fins a Perpinyà on es reuní amb els seus germans Josep Manuel i Camil, allotjats en una casa dels afores de la ciutat. El mateix dia, però, es traslladà a Saint Germain-en-Laye, prop de París, on la seva esposa Carme Ballester residia en un hotel des de feia temps.

Mentre que la Generalitat organitzava una oficina a París, la Layetana Office, per tal d'atendre les peticions d'ajut dels catalans i mantenir la presència catalana, el matrimoni Companys-Ballester aconseguí llogar una casa a París, malgrat les reticències de les autoritats franceses que el volien fora de la capital. Aquest fet determinarà que acceptessin la invitació de Joan Casanellas, antic diputat, per anar a La Baule-les-Pins (Bretanya), on llogaren una casa per establir-hi la seva residència permanent. Des d'aquesta nova llar Lluís Companys feia viatges sovintejats a París per al seguiment dels afers de l'oficina de la Generalitat i per visitar el seu fill. En aquest període el president assumí totes les funcions de representació i no reuní el Consell Executiu. El projecte de creació d'un Consell Nacional de Catalunya, com a òrgan assessor de la Presidència de la Generalitat (abril-maig de 1940) no arribà a reeixir com a conseqüència de l'ocupació alemanya de França.

Des d'un punt de vista personal, un fet important fou l'emigració de Maria Companys i Micó, filla del president, a Mèxic, juntament amb el marit Hèctor Gally el maig de 1939. Maria havia insistit perquè el seu pare els acompanyés, però Companys es resistí per la necessitat d'estar prop del seu fill malalt. A partir d'aquell moment començà una intensa relació epistolar entre pare i filla que ha esdevingut una de les fonts per al coneixement de les vivències del president en la darrera etapa de la seva vida.

L'ocupació alemanya de França (juny de 1940) i les complicacions entre els règims alemany i espanyol alterà la situació dels refugiats republicans que, com Companys, residien en la zona directament administrada pels invasors. Quaranta-vuit

Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya, emet el seu vot en les eleccions municipals de 1934. Barcelona, 14 de gener de 1934. ANC, fons Lluís Companys i Jover

Al·locució radiofònica emesa per Ràdio Barcelona, dirigida al poble de Madrid per oferir-li la col·laboració de Catalunya i encoratjar-lo a resistir. Barcelona, Palau de la Generalitat, 9 de novembre de 1936. ANC, fons Lluís Companys i Jover.

hores després de l'entrada dels alemanys a París, l'ambaixador espanyol, José Félix de Lequerica, aconseguia de les noves autoritats la dissolució de totes les organitzacions de refugiats i la prohibició de les seves publicacions. Gràcies a aquesta disposició, els funcionaris de l'ambaixada espanyola pogueren ocupar les seus d'aquestes institucions i confiscar tot el que hi trobaren: diners, objectes i documentació. L'arxiu de la Delegació de la Generalitat, la Layetana Office, no va caure a mans dels espanyols perquè s'havia lliurat al govern basc i es tras-

lladaren a la seu del Partit Nacionalista Basc a Baiona, lluny de la França ocupada.

Immediatament després de l'armistici que dividí França en dues zones, Ramón Serrano Súñer, ministre de la Governació, enviava a França el secretari general de la Direcció General de Seguretat amb la missió de localitzar, detenir i portar a Espanya refugiats republicans. Aquest alt funcionari dirigí l'examen i el buidatge de la documentació confiscada, a partir de la qual el 8 d'agost presentà a les autoritats alemanyes una llista de 800 noms de republicans amb la petició de la seva detenció i lliurament a les autoritats franquistes. Sembla, doncs, que aquest secretari general preparà la detenció de Companys, que va tenir lloc a La Baule el 13 d'agost de 1940. La policia s'endugué el president i el nebot de Carme Ballester, Francesc Ballester, al quarter alemany de La Baule, on estigueren fins al 20 d'agost. Durant aquells dies els alemanys efectuaren tres nous escorcolls a la casa de Lluís Companys, i s'endugueren només els diners que hi trobaren, però no la documentació que Carme Ballester havia pogut amagar.

El 20 d'agost de 1940 el president Companys i Francesc Ballester foren traslladats a la presó de La Santé, de París, on foren registrats l'endemà, perquè hi arribaren de nit. El dia 27, a les cinc de la matinada, Lluís Companys fou lliurat al policia espanyol Pedro Urraca per ser traslladat a Espanya. No es pogué acomiadar del

nebot ni de la seva dona, que era a París per provar d'alliberar-lo, i l'únic que aconseguí fou escriure una nota per al Dr. Anguera, el metge que portava el seu fill. La nota fou treta il·legalment de la presó a través d'un funcionari del centre i lliurada a Mn. J. M. Tarragó, periodista català que havia iniciat gestions per entrevistar-se amb Companys. En la nota el president demanava al Dr. Anguera que tingués cura de la seva dona i del seu fill. En el viatge de tornada a Espanya hagueren de fer dues nits a Bordeus, per avaria del cotxe, durant les quals va

escriure una postal a la dona i una altra a les germanes de Barcelona. Arribats a la frontera, el policia Pedro Urraca féu una fotografia al president, com a prova del fet que l'havia lliurat viu. El funcionari envià aquesta fotografia a Carme Ballester. El 29 d'agost de 1940, a les 10 de la nit, ingressà als calabossos de la Direcció General de Seguretat, a Madrid, on estigué més d'un mes, i posteriorment el traslladaren a Barcelona per sotmetre'l al Consell de Guerra. A partir d'aquí els esdeveniments són prou coneguts. Companys fou afusellat la matinada del 15 d'octubre. Poques hores abans va poder veure les seves germanes, que s'endugueren de Montjuïc tres escrits molt rellevants que formen part del fons: el testament hològraf, una carta a la seva esposa Carme Ballester i una altra a la seva filla Maria. Se sap que escrigué altres cartes a familiars i amics, però aquests escrits foren retinguts per les autoritats militars i mai no han estat localitzats. A més dels escrits, Lluís Companys també va lliurar a les seves germanes els objectes següents: una cartera amb el *Récépissé de demande de carte d'identité* de la República Francesa, o petició de documentació per a la residència a França, el seu rellotge, un encenedor, un portacigarretes, unes ulleres, una ploma estilogràfica, dos mocadors i un anell. Completava el lliurament el *Bulletin de Dépot* (rebut de la presó de la Santé esmentat en el punt 1.4), un exemplar de l'Ordre General de la IV Regió Militar, on s'anunciava el Consell de Guerra contra ell, el text de l'acte de processament i un full d'adreces. Per encàrrec del mateix Companys, el seu advocat defensor envià dues notes comunicant la seva mort a la seva filla Maria i a Maria Antònia Macià, esposa de Josep Tarradellas.

La recuperació de la documentació i la constitució del fons

Fruit de les vicissituds explicades, la major part de la documentació que Companys s'endugué personalment el 1939 i els seus darrers escrits van restar en mans de la seva vídua, Carme Ballester, la seva filla resident a Mèxic, Maria Companys i Micó, i les seves germanes que vivien a Barcelona.

Documentació de Carme Ballester

El mes setembre de 1988 el Departament de la Presidència comprà la documentació de Carme Ballester a Huguette Ballester, vídua de Francesc Ballester, gràcies a les gestions de Josep A. Giralt i González, alcalde de la Vajol (Alt Empordà) i president de la Comissió d'Actes Lluís Companys, i de Josep Benet, director del Centre d'Història Contemporània de Catalunya. Aquesta compra incloïa el següent material, entre altres:

- 10 documents sobre el segon matrimoni de Lluís Companys;
- la nota dirigida al Dr. Anguera, escrita des de la presó de la Santé de París, tal i com s'esmenta en l'apartat anterior;
- la carta dirigida a Carme Ballester des del castell de Montjuïc poc abans de l'afusellament, també esmentada més amunt;
- nota de la germana del president, Ramona Companys, dirigida a Lluís Companys empresonat a Montjuïc;
- exemplar del dictamen publicat sobre la sentència del procés contra Lluís Companys, de Marc-Aureli Vila;
- certificació de la mort de Lluís Companys;

- 2 documents sobre la tomba de Lluís Companys i Micó (Lluïset) i Carme Ballester a França;
- 2 medalles de bronze: "Alliberament de París. Coronel Lize a Mme. Carme Ballester", de 1944;
- exemplars d'un llibre de poemes de Carme Ballester de Companys;
- exemplar del llibre eucologi;
- 7 dibuixos i làmines;
- 28 positius fotogràfics B/N;
- 2 retrats pintats de Lluís Companys i Carme Ballester, respectivament. Aquests dos retrats van presidir el menjador del domicili de Carme Ballester fins a la seva mort.

Documentació i objectes de les germanes del president

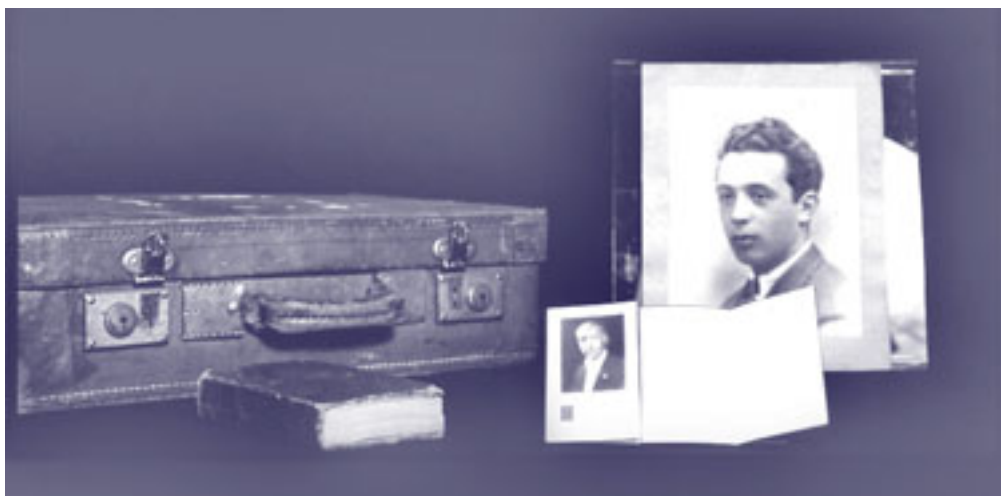
La major part dels escrits i objectes que Lluís Companys lliurà a les seves germanes Neus i Ramona, hores abans de morir, foren enviats per aquestes a la filla del president, exiliada a Mèxic. D'aquí que només pogueren donar al Centre d'Història Contemporània de Catalunya el material següent:

- *Récépissé de demande de carte d'identité* de la República Francesa, o petició de documentació per a la residència a França.
- *Bulletin de dépot* de la presó de la Santé, o resguard dels béns de Lluís Companys dipositat a les oficines de la presó parisenca.
- Ordre general de la IV Regió Militar del 13 d'octubre de 1940, que declara l'obertura del judici sumaríssim contra Companys.
- Còpia de l'acte de processament.

Documentació i objectes de Maria Companys i Micó

El març de 1989 vingué a Barcelona la senyora Maria Lluïsa Gally i Companys, néta del president, per fer donació a la Generalitat, en nom propi i dels seus germans, de la documentació i dels objectes que es conservaven a Mèxic. El viatge i la donació es produïren gràcies a les gestions de l'historiador Josep Maria Solé i Sabaté i del Centre d'Història Contemporània de Catalunya. La donació incloïa el material següent:

- 2 escrits de Lluís Companys, sense datar;
- 12 cartes de Lluís Companys, des de La Baule i París, a la seva filla, datades entre el 2 de juny de 1939 i l'1 de maig de 1940;
- darrera carta de Lluís Companys a la seva filla Maria i testament hològraf, redactats al castell de Montjuïc;
- objectes del president: 1 cartera, 1 portacigarretes, 1 rellotge, 1 ploma estilogràfica, 1 encenedor, 2 mocadors i 1 anell. Es tracta dels objectes que Companys lliurà a les seves germanes en la seva darrera trobada al castell de Montjuïc;
- carta de Lluís Companys a J. Maganda i fotocòpia del missatge del president adreçat als catalans d'Amèrica, portat per Josep Andreu i Abelló a Mèxic l'octubre de 1940;
- carta de Manuel Companys i Jover, des de Montpeller, a la

Maleta que va dur Lluís Companys durant el seu exili i que va ser comprada per la Generalitat de Catalunya a la casa de subhastes Bretagne Enchères, de Rennes (França). ANC, arxiu de gestió.

11

seva neboda Maria, datada el 15 de novembre de 1940;

- 5 cartes de Ramona i Neus Companys, des de Barcelona, a la seva neboda Maria, datades entre 1940 i 1957;
- 4 cartes de Carme Ballester a Maria Companys, datades entre 1940 i 1945;
- 27 cartes i telegrams de condol a Maria Companys, datades entre 1940 i 1942;
- carta d'Indalecio Prieto, des de Mèxic, a Maria Companys del 20 d'octubre de 1943;
- carta de Josep M. Poblet, des de Barcelona, a Maria Companys del 2 de febrer de 1971;
- 9 cartes de Josep Tarradellas a Maria Companys i Hèctor Gally, datades entre 1972-1975;
- 14 cartes i documents de diversos corresponents i orígens;
- àlbum i fotografies soltes d'actes d'homenatge al president Companys i altres.

La darrera adquisició. La “maleta” comprada a França

El juny de 2003 l'Arxiu Nacional va ingressar nova documentació que havia estat posada a la venda per la casa de subhastes Bretagne Enchères, de Rennes (França). El lot es componia de més de 500 positius fotogràfics en blanc i negre i un petit conjunt de documentació textual. El conjunt es va conservar durant més de seixanta anys en una maleta de pell que, segons el responsable de la casa de subhastes, acompanyà el president Companys en el seu exili a França. Tot sembla indicar que es tracta de material que provenia de Carme Ballester i que completaria el que es comprà l'any 1988. En aquest lot sobresurt, pel seu valor testimonial, el llibre que el president tenia a les mans en el moment de la seva detenció que té, en la seva portada, un emotiu record de la seva esposa.

Fotografies

Les fotografies, la part més voluminosa del lot, fan referència a les activitats públiques del president i a la seva vida personal:

- Lluís Companys al Tarròs. Donat el seu caràcter privat, segurament són imatges inèdites que mostren Lluís Companys en un ambient del qual hi ha pocs testimonis gràfics.
- Activitat política de Lluís Companys abans de ser elegit president de la Generalitat: regidor de l'Ajuntament de Barcelona i enterrament de Francesc Macià.

- Activitat de Lluís Companys com a president de la Generalitat (1934-1939): recepcions, visites a diverses poblacions, actes commemoratius (celebracions de l'Onze de Setembre, de la Revolució Russa, concerts, celebracions esportives), actes polítics i mítings i desfilades militars, ja en període bèl·lic. Les fotografies són majoritàriament de format 18 x 24 cm, i estan fetes per fotògrafs professionals, entre els quals destaquen Josep Maria Sagarra, José Domínguez, Gabriel Casas i els Brangulí.

Dels 500 positius del conjunt, un 20% fan referència a Carme Ballester (retrats, fotografies en actes públics que presidia com a vídua del president i imatges familiars i de viatges), a Francesc Ballester i a diversos membres i esdeveniments familiars. La datació d'aquestes fotografies s'allarga fins als anys seixanta i principis dels setanta i, a part del fet que tenen un interès menor, es fa difícil la identificació dels personatges que hi apareixen.

Documentació textual

El lot comprat també incloïa la documentació textual següent:

- Carpeta que sota el títol de “Secretaria” aplega un recull d'articles publicats per Lluís Companys a *El Mercantil Valenciano*, durant el seu empresonament l'any 1935 pels fets del 6 d'octubre, i notícies sobre l'actuació de Companys durant la segona etapa de la seva presidència, després del triomf del Front Popular el febrer de 1936, el seu alliberament i restabliment al front de la Generalitat. El conjunt es clou amb articles publicats a la premsa francesa sobre l'exili republicà de principi dels anys quaranta.
- Carpeta amb els textos de 10 intervencions públiques del president que van des de les paraules pronunciades en el procés contra el Govern de la Generalitat pels fets del 6 d'octubre de 1934, fins a la darrera al·locució radiofònica pronunciada a finals de la Guerra Civil, passant per diferents discursos i textos emesos per ràdio al llarg de 1936.
- Un exemplar del llibre *Vie des Saints* que, com ja s'ha dit, el president tenia a les seves mans en el moment de la seva detenció. Carme Ballester hi escrigué la següent anotació manuscrita:

“Al moment en què va ésser agafat i fet pres pels alemanys el meu estimat i mai més oblidat espòs, tenia aquest llibre a les mans i per això el guardo i l'estimo. Ell el va agafar per llegir-lo per primera vegada; no crec que tingués temps de llegir-ne tan sols una pàgina.”

LA CONSTITUCIÓ DE L'HAVANA (75È ANIVERSARI)

El passat 29 d'octubre l'Arxiu Nacional de Catalunya va participar en l'acte de commemoració del 75è aniversari de la Constitució de l'Havana, que es va celebrar al Palau de la Generalitat amb la participació, entre d'altres, de l'historiador Joaquim Roy, que va exposar la transcendència i el procés de creació del document. L'acte també va comptar amb una mostra de documents procedents dels fons Francesc Macià i Josep Conangla, com el "Dictamen acompanyatori de la Ponència de Constitució provisional de la República Catalana, presentat a l'Assemblea Constituent del Separatisme Català reunida a l'Havana els dies 30 de setembre, 1 i 2 d'octubre de 1928" i el "Projecte de constitució provisional de la República Catalana", obra de Josep Conangla i Fontanilles.

Els orígens d'aquest projecte constitucional s'emmarquen en un context d'inquietud per la situació de l'independentisme català i també per la situació política a Catalunya en plena dictadura de Primo de Rivera. Malgrat aquesta conjuntura, Joaquim Roy considera que "la redacció d'un document constitucional sense l'activitat d'una assemblea parlamentària es justifica en comparar la situació de Catalunya amb la de les diverses nacions llatinoamericanes que van haver d'organitzar assemblees constituents abans d'accedir a la independència".

En aquest context de creació de la Constitució cal destacar el treball del Club Separatista Català Número 1 de l'Havana que organitzà, del 30 de setembre al 2 d'octubre del 1928, l'Assemblea Constituent del Separatisme Català, mitjançant una comissió formada per Claudi Mimó i Caba, Josep Murillo i Mombrú, Josep Carner i Ribalta i Josep Conangla i Fontanilles, el qual proposà a Francesc Macià la celebració d'aquesta reunió. Macià, acompanyat de Ventura Gassol, arribà a l'Havana el 15 d'agost de 1928. L'assemblea, formada principalment per catalans residents a Cuba, fou presidida per Francesc Macià amb Claudi Mimó com a president d'honor; Josep Murillo i J. López Franc com a vicepresidents; Joaquim Muntal i Ventura Gassol, adjunts; Josep Conangla i Josep Carner-Ribalta, ponents; Josep Pineda i Fargas, secretari i Lluís Font i Lleonart Ribot, vicesecretaris. Es desenvoluparen dues ponències, una sobre un text constitucional per a Catalunya i l'altra amb relació a la reorganització de l'independentisme català. S'aprovà l'articulat de la Constitució Provisional de la República Catalana i la creació del Partit Separatista Revolucionari de Catalunya.

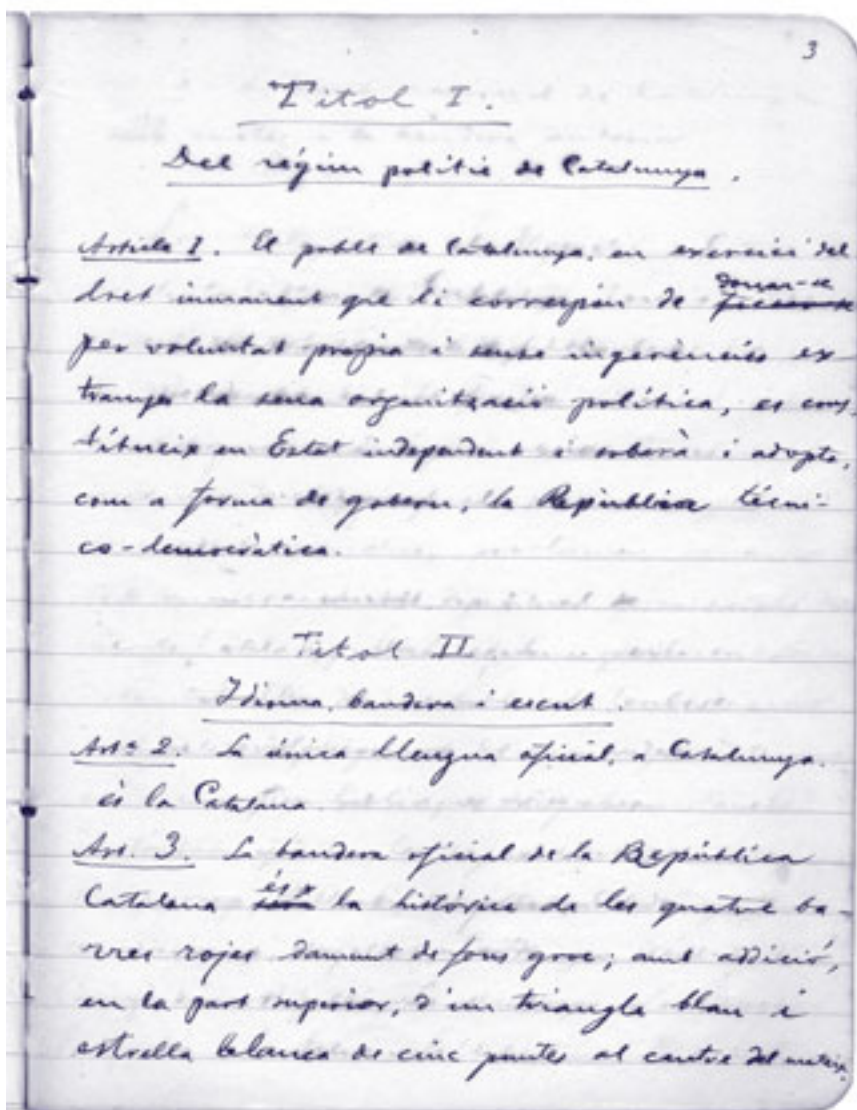
Quant a la fundació d'aquest grup polític, es varen establir nou punts programàtics fundacionals que el definien com a organisme secret per a la instauració de la república catalana

independent. S'admetia l'alçament armat del poble català i la utilització també de procediments polítics i diplomàtics. Pel que fa a la seva organització, s'estructurava en un consell central, format per set membres, sota la presidència de Francesc Macià. El PSRC preveia l'autodissolució un cop aconseguits els seus objectius, després de la vigència provisional de la Constitució de l'Havana, aprovada en la mateixa assemblea.

Tanmateix el Partit Separatista Revolucionari de Catalunya no tingué gens d'incidència a Catalunya, on l'independentisme girava al voltant del partit Estat Català i no arribà mai a funcionar.

El text de la Constitució fou obra de Josep Conangla i Fontanilles (Montblanc, 1875 - l'Havana, 1965), president del Centre Català de l'Havana, cofundador de La Nova Catalunya (1908) i un dels capdavanters dels catalans en el continent americà. El manuscrit original es va conservar en els arxius de la família Conangla, resident a Miami des de 1971. L'any 1999 la senyora Marisela Albertí Conangla de Ballesteros, filla de Josep Conangla, va dipositar el manuscrit i el fons personal del seu pare a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

La Constitució de l'Havana, que va tenir un tiratge de 10.000 exemplars, estava formada per 36 títols dividits en 302 articles, i sembla que Conangla va aconseguir expressar-hi tota

INDEX

Pag.		Pag.	
Preambul	2	De les Forces armades	47
Del regim polític de Catalunya	3	De la Marinha militar	51
2 dimes, bandera i escut	3	De la Marinha mercant	52
Del Territori Català	4	Del Consell de Ministres	54
7 els Catalans	5	Del Poder Judicial	57
Drets individuals i col·lectius	8	De la legislació Catalana	62
Deures dels Ciutadans	18	Del Consell d'Estat i de la Corona Nacional	64
De les estrangeres	19	Del regim productiu i comercial	68
De la suspensió de garanties	20	De l'Administració pública	73
Del Govern de la República	21	Del regim d'Ensenyament	76
Del Poder Legislatiu	23	Del regim d'alta cultura	77
Del President de la República	31	Del regim agrari	81
De les Corts Comarcals	36	Del regim industrial i comers	83
De la Comissió de Drets i de les Compromissions	40	Del regim d'Obres públiques	85
De la revocació de poders	63	Del regim social	86
De les municipalitats	44	Del regim municipal	70
Del patrimoni de Catalunya	47	Del Partit nacional	91
		De la possibilitat confederativa	93
		De la revisió constitucional	95
		Deponen transitoria	96

forces armades en exercit i sometent. Tant per ser elector com elegible, era imprescindible parlar i escriure el català. A més el text constitucional declarava el català llengua oficial única. D'altra banda, atorgava la igualtat de sexes davant la llei, no reconeixia els títols nobiliaris i comprenia un programa mínim socialista a favor de les classes treballadores. Finalment, introduïa la possibilitat d'una confederació, renovable cada sis anys, amb altres estats ibèrics, reservant, però, a Catalunya la representació diplomàtica pròpia.

Aquesta experiència constitucional no prosperà i Francesc Macià proclamà el 14 d'abril de 1931 la República Catalana que va desembocar en l'estatut d'autonomia, després d'un procés de negociació amb el govern central.

ROSA M. CRUELLAS I SERRA

la seva experiència jurídica, des de la seva formació a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona fins a la pràctica del periodisme parlamentari. El text fou aprovat el 2 d'octubre de 1928 per l'Assemblea Constituent del Separatisme Català. Definia la República Catalana independent com a tècnica, democràtica, representativa i basada en els principis de la democràcia liberal. Establia el vot universal i secret, l'elecció indirecta del cap d'estat, un parlament d'una sola cambra, l'abolició de les províncies i la instauració de consells comarcals. Separava església i estat i estructurava les

EL FONS FOTOGRÀFIC DE FRANCESC BRUNET I RECASENS

El passat 9 de desembre el Ple de la Junta de Qualificació, Valoració i Exportació de Béns del Patrimoni Cultural de Catalunya va acceptar la donació del fons fotogràfic de Francesc Brunet i Recasens. Professor de música i compositor de reconegut prestigi, Brunet s'interessà pel món de les arts en el més ampli sentit de la paraula ja que, a més de les seves adaptacions musicals va compondre misses, cants corals, motets i balls, i també va escriure prosa, poesia i les seves memòries i practicà el dibuix i la fotografia.

Perduda la quasi totalitat del seu arxiu durant la Guerra Civil espanyola, els seus hereus han pogut recuperar una part del seu fons fotogràfic i han considerat oportú donar aquest material així com tots els drets d'explotació que els corresponien a l'Arxiu Nacional de Catalunya. El fons ja ha estat convenientment instal·lat (ja havia estat netejat amb cura pels propietaris) i properament es reproduirà i catalogarà, perquè pugui quedar a l'abast de tots els interessats.

L'autor

Francesc Brunet i Recasens (Barcelona 1861 - 1939) passà la seva primera infantesa a Igualada, on va fer els seus estudis de primària al Seminari d'Igualada. Molt aviat la família es traslladà a Barcelona on l'infant continuà els seus estudis secundaris al Seminari Conciliar de la ciutat, en què manifestà des d'un primer moment la seva capacitat per als estudis artístics i musicals. Així l'any 1880 inicia la seva formació musical al Conservatori de Barcelona, on va seguir cursos de piano, contrapunt, harmonia, instrumentació i composició, amb mestres prestigiosos com Anselm Barba, Vidiella o Josep Ribera, entre d'altres. Igualment, inicià cursos de pintura a l'escola de Llotja de Barcelona però la música acabaria per ser la seva professió en la seva doble vessant de professor i compositor.

Com a professor s'inicià des de molt jove amb classes particulars de piano i l'any 1888 va ser nomenat professor de música del Seminari de Barcelona. També va ser professor de piano de l'escola religiosa del Sagrado Corazón de Sarrià, membre fundador de l'Orfeó Català i organista titular de l'església de les Saleses del Passeig de Sant Joan.

Com a compositor, la seva veritable professió, va restar oblidat durant molt de temps. Compositor precoç, va publicar la primera partitura als vint anys: *Salutació a la Verge*, op. 1, seguida el mateix any per *Bruixes*, op. 4, polca. Compaginà obres profanes i lleugeres amb altres de més ambicioses com la simfonia *La Calderina* (1886) i va escriure música religiosa com misses, motets o càntics. També va adaptar al piano el *Ball del Ciri* i la *Dansa de Castellterçol*. En total va arribar a escriure 167 peces musicals que foren editades principalment per Rafael Guàrdia i la casa Boileau però els manuscrits originals de les seves composicions varen ser destruïts, com bona part del seu arxiu personal.

A l'edat aproximada de 25 anys despertà el seu interès per

Església de Sant Miquel de Montblanc.
Fons Brunet i Recasens / ANC

la fotografia, afecció a la qual es dedicaria fins que va esclatar la Guerra Civil. La fotografia li permet recollir aspectes de la vida familiar, de la ciutat de Barcelona i de la seva reforma urbanística, i especialment de l'arquitectura religiosa dels principals monestirs i esglésies de Catalunya.

En iniciar-se la Guerra Civil, Brunet i la seva família es trobaven a la casa d'estiueig de Castellterçol. El pis de Barcelona va ser confiscat per les autoritats republicanes i la família, amb molt pocs recursos econòmics, passa aquest període al poble. La manca d'activitat professional permet a l'autor de dedicar el seu temps a l'escriptura i el dibuix. D'aquesta època són els dibuixos de les masies de Castellterçol que recentment s'han pogut veure en una exposició a la Casa-museu Prat de la Riba.

Acabada la guerra, Brunet tornà a Barcelona i comprovà la quasi total desaparició del seu arxiu i de la seva obra. Poc temps després, durant la primavera de 1939, l'autor moria a casa seva.

Propietat de l'arxiu

Com ja hem assenyalat, poca cosa restà de l'arxiu de Francesc Brunet, però entre el material rescatat es trobava una part del seu fons fotogràfic. El volum original d'aquest fons fotogràfic podria ser considerable però a més del que es va destruir,

hem de recordar que l'apartat dedicat al monestir de Vallbona de les Monges, el va lliurar directament l'autor a aquesta institució religiosa a la qual hi anava freqüentment per tal de visitar la seva filla, religiosa del monestir.

La resta de l'arxiu ha estat conservat per la seva filla, Carmen Brunet i Bellver. L'any 1993 es posa en contacte amb l'ANC mitjançant mossèn Amado Pérez, de l'Institut Politècnic de les Escoles professionals Salesianes, per tal de dipositar la documentació del seu pare a la seu de l'arxiu. Probablement a causa de la mort de la senyora Carme Brunet no s'arribà a signar el contracte de dipòsit i únicament ingressen a l'ANC 39 còpies fotogràfiques en paper B/N i d'un format 13 x 18. D'aquestes còpies, 37 corresponen a vistes del monestir de Vallbona de les Monges, una a Montblanc i una altra a Berga. A partir d'aquests moments es perdria tot contacte amb els familiars.

Durant el mes de maig de 1998 la senyora Soledad Torrent Brunet es dirigeix directament a l'Àrea d'Imatges de l'ANC. Ella i el seu germà, Joan Maria Torrent Brunet, únics hereus del seu avi Francesc Brunet i Recasens, van prendre la decisió d'ingressar l'arxiu fotogràfic a l'ANC. Després d'una visita al domicili particular de l'hereva on es conserva l'arxiu, decideixen donar el material fotogràfic i els drets d'explotació del fons a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

L'arxiu fotogràfic

L'arxiu del fotògraf afeccionat Francesc Brunet i Recasens conté 840 negatius de gelatina i plata sobre vidre: 280 de format 9 x 12 i 560 de 13 x 18, i 39 positius amb el segell de l'autor. Les dates extremes són de 1897 fins als anys trenta. El material es presentava instal·lat en una cinquantena de caixes, originals d'època de les plaques verges. Les plaques de vidre

es presentaven amb uns papers separadors entre plaques d'un material semblant al paper cristall. Les caixes s'agrupaven en contenidors de fusta, folrades amb un paper kraft, de baixa acidesa. La seva néta, Soledad Torrent Brunet, també, afeccionada a la fotografia, va iniciar les tasques de neteja de les plaques. Aquestes actuacions i el fet que l'arxiu no s'hagi traslladat de la ciutat de Barcelona han aconseguit que el material fotogràfic es conservi en òptimes condicions, i que no presenti a priori alteracions biològiques i/o químiques, causants de greus deterioraments en les emulsions de la gelatina.

La classificació de l'arxiu ve configurada per un treball d'identificació encetat per la filla del fotògraf i continuat per la seva néta. Una primera llista correspon a la seva primera producció, 1897-1906, en què l'autor treballà amb el format de negatiu en vidre 9 x 12. Una segona relació correspon a una segona etapa, del 1907 fins als anys trenta aproximadament, encara que no estigui datada, i els negatius de vidre són del format 13 x 18.

La temàtica del fons recull bàsicament assumptes relacionats amb la vida i l'arquitectura religiosa. També hi trobem escenes de vida quotidiana, vida rural, escenes populars com balls i mercats, imatges de port i paisatges i vistes de diferents poblacions de Catalunya com ara Barcelona, Castellterçol, Tarragona, Olot, Blanes, Montserrat, Sant Cugat, Lleida, Llorenç del Penedès, Manresa, Martorell, Monistrol, la Seu d'Urgell, entre altres. Destaquen els monestirs de Vallbona de les Monges, Poblet i Santes Creus i de Mallorca.

La donació inclou tots els drets de propietat intel·lectual que podrien correspondre als hereus de l'autor, fins al moment de passar a domini públic, és a dir els drets d'explotació i en particular els de reproducció, distribució i comunicació pública, sense límits de temps i àmbit territorial i en qualsevol modalitat d'explotació, distribució, suport, format i mitjà.

MERCHE FERNÁNDEZ SAGRERA

UNA EMPRESA INSCRITA AL REGISTRE INDUSTRIAL: TÈXTILS BERTRAND I SERRA, SA

Entre les sèries que ha transferit l'Arxiu Central del Departament d'Indústria, Comerç i Turisme, destaca la dels expedients del Registre Industrial que pel seu contingut constitueix una font valuosa per al coneixement de la història industrial en el seu conjunt i també per al coneixement de cada empresa en particular. En aquest darrer sentit l'expedient que hem triat per exemplificar-ho correspon a l'empresa Tèxtils Bertrand i Serra, SA. Les dates de la documentació que integra aquest expedient corresponen al període comprès entre els anys 1942 i 1983.

Seguint la informació que hem trobat a l'expedient, l'empresa Tèxtils Bertrand i Serra tenia la raó social i el magatzem a Barcelona, i les fàbriques eren ubicades a Manresa, a Sant Fruitós de Bages i a Barcelona.

Els seus orígens es troben al segle XVIII. Tal com es descriu en la memòria que l'empresa va presentar en el moment de sol·licitar la seva inscripció al Registre Industrial, l'any 1730 la família Clarós funda una fàbrica dedicada a l'estampat del cotó. Durant el segle XIX l'empresa va tenir diferents denominacions coincidents amb els noms dels diferents propietaris relacionats per vincles familiars. Destaquen les de Domènec Serra i Armadà (gendre de Llorenç Clarós), Serra Germans i Companyia, Serra i Bertrand, M. Bertrand i Fill; i al segle XX primer pren el nom d'Eusebi Bertrand i Serra i des de finals del 1940, Tèxtils Bertrand i Serra, SA.

La conversió de l'empresa en societat anònima amb la participació de la família és seguida per la seva inscripció al Registre Industrial, després de complir tots els tràmits iniciats davant la Delegació Provincial d'Indústria de Barcelona el 15 de juliol de 1944. Va ser inscrita per resolució de la Delegació el 29 d'abril de 1947.

Com a nota curiosa, un dels propietaris, Eusebi Bertran i Serra, a més de ser empresari també es va dedicar a la política i durant els primers anys del franquisme va ser encausat pel Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques. La relació d'aquest fet és explicat amb detall per Francesc Vilanova i Vila-Abadal en el seu llibre *La repressió política i coacció econòmica* publicat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat l'any 1999.

A l'expedient es troben documents que fan referència a les vicissituds de l'empresa durant el franquisme, període caracteritzat per un fort intervencionisme econòmic sobretot en el sector industrial, en el qual a més dels organismes de l'estat, també hi intervenia el sindicat vertical tèxtil de la Falange, que constrenyia els sectors productius i en general la iniciativa pri-

Coberta del full de tarifes de preus d'articles fabricats per l'empresa Tèxtils Bertrand i Serra, SA. Any 1955. Fons Departament d'Indústria, Comerç i Turisme de la Generalitat de Catalunya

vada. A causa d'aquesta intervenció l'empresa havia de comunicar en tot moment a l'Administració el seus moviments: adquisició de maquinària per ampliació o substitució, canvis d'adreça, ampliació de capital, etc. A més hi havia un fet que agreujava la situació: el control estricte de la producció, ja que es disposava d'un nombre limitat de matèries primeres i d'energia elèctrica, situació que, si bé podia ser justificada durant els primers anys de la postguerra per la difícil recuperació dels estralls provocats per la guerra, no ho era a la dècada dels anys cinquanta quan encara l'Administració racionava les matèries primeres i l'energia.

L'empresa va tenir diferents números d'inscripció, un per a cada fàbrica i per això trobem diferents expedients. L'expedient de la fàbrica del carrer del Remei de Manresa, duia el número d'inscripció 9852; el de la fàbrica de Sant Fruitós de Bages tenia el número 10056; el de la fàbrica de la barriada del Guix de Manresa estava inscrita amb el número 10057 i finalment el de la fàbrica del barri de Sants de Barcelona dedicada als estampats i acabats tenia el número 10058.

Les dades són bàsicament d'abast econòmic. Entre d'altres hi podem trobar: el tipus, el nombre i les característiques de la maquinària utilitzada en el procés productiu, les xifres de producció, el procés de fabricació, les matèries primeres utilitzades, els plànols de situació de les fàbriques, el capital i una tarifa de preus d'articles fabricats el 1955. Tota aquesta informació permet un coneixement exhaustiu sobre el funcionament i l'evolució d'una empresa durant un període de precarietat econòmica que pot completar els estudis sobre la industrialització en general i la història de cada empresa en particular.

DOCUMENTACIÓ SOBRE L'EMPRESONAMENT DE RAMON COLUBÍ, L'ADVOCAT DE COMPANYS, ALS FONS DE L'ANC

Recentment la revista *Sàpiens* ha publicat unes declaracions de Ramon Colubí, l'advocat que va defensar el president Companys al consell de Guerra que el va condemnar a mort. Es tracta d'un exmilitar, que el 1947 va exiliar-se a Venècia. En aquestes manifestacions, ell mateix explica que havia participat en la revolta del 19 de juliol, i com a conseqüència va ser fet presoner, primer a Montjuïc i després a la Presó Model. La seva sortida de la presó, diu, va ser deguda al fet que es va beneficiar d'un intercanvi de presoners, tot i que de fet havia estat condemnat a mort per la seva participació en la revolta. Manifesta que no sap si Companys havia influït en la seva alliberació, però tanmateix considera que hi podia haver ajudat, com ja ho havia fet el govern en el cas de la seva mare i la seva germana.

L'Arxiu Nacional conserva, dins del fons del Centre Penitenciari d'Homes de Barcelona (Presó Model), l'expedient d'intern de Ramon Colubí. El formen l'anomenat full de vicissituds, on es van anotant els diversos tràmits i incidències de la seva estada penitenciària (de novembre del 1936 fins a gener del 1938) més uns documents posteriors (1942) referents a la tramitació d'un certificat de cara a l'obtenció de la Medalla de Sufrimientos por la Patria. No hi figuren, en canvi, documents que s'acostumen a trobar com a annexos en els expedients d'interns, com ara les ordres d'ingrés i de sortida, la sentència, etc. Tanmateix, alguns d'aquests documents absents es troben als expedients d'altres interns, també militars revoltats que van seguir unes vicissituds iguals o semblants a les del mateix Colubí.

D'acord amb les dades proporcionades per l'expedient que comentem, en el moment d'ingressar en el centre, Ramon Colubí era un jove tinent de 26 anys. Havia estat internat primer al vapor *Uruguay* i al castell de Montjuïc, d'on va passar a la Model a l'abril del 37. L'ordre d'ingrés no es troba annexa a l'expedient: consta que va ser afegida a un altre expedient, però tampoc no l'hi hem trobat.

Pel que fa a la seva sortida de la presó i posterior intercanvi, una altra anotació de l'expedient ens informa que el 17 de gener de 1938 es van rebre dues ordres, la primera, des de València, procedent del director general de Presons del Ministeri de Justícia, en què posa Colubí i un altre company a disposició del ministre d'Estat, i una altra de la Direcció General de Serveis Correccionals de la Generalitat, que estableix el seu trasllat al correccional de Figueres. El telegrama i l'ordre es troben en un altre expedient, juntament amb una còpia del full de lliurament a la força pública de Colubí i cinc interns més. Una altra còpia del mateix full, annexada a un tercer expedient, és més completa i inclou les empremtes digitals i, amb llapis, el número de la cel·la on es trobaven els presoners.

PRISION CELULAR DE BARCELONA
Expediente procesal de Ramon Colubí
Cataluña

Natural de <i>Barcelona</i> provincia de <i>Barcelona</i>		Edad <i>26</i> años	
Fecha de ingreso <i>1937</i>		Fecha de salida <i>1938</i>	
Instrucción <i>1937</i>		Reserva <i>1937</i>	
Estado <i>Casado</i>		Nombre de esposa <i>...</i>	
Antecedentes <i>...</i>		Ingreso por <i>...</i>	
Domicilio <i>...</i>		...	

Formulari de vicissituds amb títol "VICISITUDES" i "CARRERA".

Un seguiment més exhaustiu dels expedients relacionats podria aportar més documents o notícies relacionades amb aquesta estada a la presó de Ramon Colubí.

També se'n poden trobar en altres fons. Així, entre els microfilms de la documentació de la Generalitat que actualment es troba a Salamanca, s'hi pot trobar la fitxa d'intern, que d'altra banda informa del Jutjat d'Instrucció, del Tribunal sentenciador i del número de sumari corresponents, fet que obre una altra línia d'investigació. Així mateix, a l'Arxiu de complement de l'ANC, al fons «Govern d'Euskadi a Catalunya (Bascos a Catalunya)», es pot consultar la reproducció digital del fitxer que va crear el govern de la República per a intercanvis de presoners, on figuren dues fitxes referides a Ramon Colubí, així com d'altres referents als seus companys.

A partir, doncs, de l'expedient d'intern de Ramon Colubí veiem una mostra més de la riquesa del fons de la Presó Model quant a possibilitats de recerca; en aquest cas pel que fa a la Guerra Civil, i més concretament al seguiment dels militars rebels a la República.

EL PROCEDIMENT SUMARÍSSIM CONTRA JOAN PEIRÓ I BELIS

El procediment sumaríssim número 1156-V-41, celebrat els anys 1941 i 1942 contra Joan Peiró davant del tribunal militar constituït a València, es troba des del mes de desembre de 2003 a disposició dels usuaris de l'ANC en una còpia en suport digital i una altra en paper. La possibilitat de ser consultat a l'arxiu compta amb l'autorització del Jutjat Togat Militar Territorial núm. 13 de València, l'òrgan titular de la documentació.

Joan Peiró i Belis va néixer a Barcelona el 1887. D'ofici

vidrier, fou líder de la CNT durant els anys 1920 i 1930 i ministre d'Indústria de la República durant la Guerra Civil. La seva trajectòria destaca per la seva fidelitat a l'ortodòxia anarcosindicalista i la denúncia de la violència individual i indiscriminada. L'any 1939, acabada la guerra, s'exilià a França, on el 16 de novembre de 1940 fou detingut per la gendarmeria francesa i lliurat als alemanys. Sol·licitada la seva extradició pel govern de Franco, el 19 de febrer de 1941 la Gestapo el va lliurar a la policia franquista, que el traslladà a Madrid i posteriorment a la presó cel·lular de València. El 21 de juny de 1942 es va celebrar el consell de guerra contra Peiró, el qual fou condemnat a la pena de mort pel delictes de *adhesión a la rebelión* i afusellat el 24 de juliol del mateix any al camp de tir de Paterna.

Segons alguns autors, el sumaríssim contra Peiró presenta algunes característiques poc habituals. En primer lloc, la llarga durada del període d'instrucció (1 any i mig entre l'empresonament i l'inici del consell de guerra), atribuïda en part als reiterats intents de Falange de convèncer-lo perquè ingressés al sindicat franquista i atreure així altres cenetistes, col·laboració a la qual Peiró es va negar. En segon lloc, el gran nombre de testimonis que declaren al seu favor i que potser van endarrerir també la sentència. En efecte, el sumaríssim inclou 30 declaracions de descàrrec provinents de persones de dretes, algunes d'importància destacada dins del règim (militars, religiosos, falangistes, etc.), la major part de les quals declaren que el processat els havia salvat la vida durant la Guerra Civil. Finalment, la suposada manca o desaparició de documentació important del procediment, com per exemple la preceptiva autorització del govern de Franco per executar la sentència de mort, que fa pensar que el règim va acabar actuant en contra de la seva pròpia legalitat.

A més a més de les declaracions de testimonis esmentades, el procediment conté també informes policíacs i d'altres institucions sobre l'acusat, articles de premsa signats per Peiró, l'acta de constitució del consell de guerra, la sentència del tribunal i la seva ratificació per l'autoritat competent, la notificació de la sentència o el certificat de defunció, entre d'altres.

Inclou també dos expedients de tràmits administratius: un fet l'any 1980 arran d'una petició de certificat per part d'Au-

rèlia Peiró Olives, filla de Joan Peiró, i l'altre fet entre el 1997 i el 1999 arran d'una sol·licitud de consulta per part de l'historiador Josep M. Figueres.

El maig de 1999 el Jutjat Togat Militar Territorial número 13 de València, on es troba arxivat el procediment, el lliurà a l'ANC per fer-ne la restauració; tràmit facilitat per l'historiador Albert Balcells, que l'havia consultat. El seu estat de conservació era molt deficient: presentava manca de fulls i coberta, pèrdues de suport importants, humitats i restes de fongs. El Laboratori de Restauració de l'ANC, després de la seva digitalització, va iniciar les tasques de neteja, consolidació i enquadernació del document i, un cop finalitzada la feina, es va procedir a la seva devolució.

Arran de la recent autorització de consulta emesa pel Jutjat titular, la còpia del procediment ha ingressat a l'ANC com a arxiu de complement i es troba disponible en paper i en suport digital. La dificultat de lectura d'alguns documents, deguda al deteriorament de l'original, fa recomanable la consulta en ambdós suports.

CURS SOBRE EL RÈGIM D'ACCÉS A LA DOCUMENTACIÓ DE TITULARITAT PRIVADA CONSERVADA EN CENTRES D'ARXIU PÚBLIC

Els dies 17, 18 i 19 de novembre de 2003 es va fer a l'Escola d'Administració Pública de Catalunya un curs sobre l'accés a la documentació privada que es conserva en arxius públics. El curs fou impartit per l'advocat senyor Josep Cruanyes i coordinat pel senyor Josep Fernández i Trabal, cap d'Àrea dels fons històrics de l'Arxiu Nacional de Catalunya. El seu objectiu fou aprofundir en tots els aspectes implicats en l'accés i en la reproducció de la documentació dels fons privats, particularment dels que han estat ingressats en centres d'arxiu públics, i s'adreçà als arxivers i responsables d'arxius de l'Administració de la Generalitat i d'altres administracions.

El contingut del curs s'inicià amb una introducció sobre el concepte de fons privat, les tipologies i els títols d'adquisició d'aquests fons. Se centrà en el dret d'accés a la documentació analitzant la normativa aplicable (la Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents, la Llei 30/1992, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, la Llei orgànica 1/1982, de 5 de maig, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge, i la Llei orgànica 15/1999, de 13 de desembre, de protecció de dades de caràcter personal). El fet més nou del curs fou, segurament, l'anàlisi exhaustiva de la jurisprudència sobre el tema. La metodologia va combinar exposicions de contingut amb l'anàlisi de casos pràctics presentats pels mateixos alumnes, la qual cosa va contribuir a aclarir i a resoldre molts dels dubtes que ens planteja l'aplicació de la normativa en la pràctica diària dels arxivers. RCS

ELS EXPEDIENTS PERSONALS DE L'ARXIU HISTÒRIC DEL COL·LEGI D'ADVOCATS DE BARCELONA

L'il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona és propietari d'un important arxiu integrat per la documentació corporativa generada i rebuda per l'entitat, que dona testimoni del seu funcionament des de la seva fundació el 1833 fins als anys setanta del segle xx. L'Arxiu Històric del Col·legi va ser cedit a la Generalitat de Catalunya en virtut del contracte de dipòsit signat el 20 de gener de 1999. El fons inclou tant la documentació pròpia com la produïda per les seves activitats de relació amb altres institucions. Cal destacar la sèrie d'expedients personals de col·legiats integrada per més de 5.000 unitats que contenen dades sobre la trajectòria professional dels advocats barcelonins. Els expedients de Manuel Duran i Bas, Valentí Almirall, Ramon Roca Sastre o Maurici Serrahima, en són un exemple.

Com a conseqüència dels treballs arxivístics fets sobre el conjunt d'expedients, l'ANC, en col·laboració amb personal del Col·legi, ha elaborat una base de dades de consulta que conté les dades essencials de cada col·legiat: nom i cognoms, número de col·legiat, dates extremes de l'expedient (alta i baixa), existència o no de documentació de caràcter sancionador, el motiu de la baixa de l'advocat com a col·legiat i la localització de cada expedient.

L'accés als expedients personals és restringit, especialment aquells que inclouen documentació deontològica o dades de caràcter sancionador o d'altra mena que pugui afectar l'honor de les persones. La consulta de l'esmentada documentació requereix autorització per escrit de la Junta de Govern del Col·legi o de la persona titular de l'expedient o els seus hereus fins al cap de vint-i-cinc anys de la mort de la persona afectada o, si es desconeix la data de la defunció, fins al cap de cinquanta anys de la data de producció del document.

FOTOGRAFIES DEL FONS PRESIDENT FRANCESC MACIÀ

L'any 1995 el Departament de Cultura i l'ANC van publicar l'inventari complet del fons President Francesc Macià, inventari que presentava en una segona part, la reproducció i catalogació de les cinc-centes deu imatges que acompanyaven el fons.

L'interès dels investigadors i el públic en general per les fotografies del fons Francesc Macià conservades a l'Arxiu Nacional de Catalunya, s'evidencia en les constants sol·licituds de consulta i reproducció d'aquest interessant material. Per aquest motiu un cop resolts els problemes de seguretat jurídica i per tal d'apropar els arxius als ciutadans mitjançant les noves tecnologies i dins la col·lecció en suport digital iniciada l'any 2003, l'ANC ha considerat oportú reeditar el catàleg fotogràfic, aquest cop en CD-ROM.

L'edició digital del catàleg fotogràfic del fons Francesc

Macià és un producte que es troba a mig camí entre el multi-mèdia i la gestió documental. Els usuaris no avançats podran accedir als documents de la col·lecció de forma semblant a com es fullegen les pàgines d'un llibre i aquells que vulguin una cerca més avançada podran aproximar-se al document mitjançant els camps de recerca, que s'utilitzaran individualment o de forma simultània.

La selecció d'imatges que comprèn aquesta nova edició respon a unes dates cronològiques extremes. El 14 d'abril de 1931 com a data de la proclamació de la República i el 27 de desembre de 1933, data del funeral i enterrament del president. Per aquesta raó el nombre d'imatges no coincideix amb el de la primera edició. Així mateix els treballs de documentació i catalogació com també les aportacions de molts investigadors, han permès la identificació concreta d'algunes imatges i noves datacions, raó per la qual i tot mantenint la signatura antiga, les imatges han estat reordenades cronològicament i porten un nou número de catalogació.

El número 5 de la Col·lecció dels Fons de l'ANC en CD-ROM es presentarà al públic i sortirà a la venda a mitjan mes d'abril.

CONVENI AMB LA FUNDACIÓ COMUNICACIÓ GRÀFICA

La Fundació Comunicació Gràfica té per objectiu la creació d'un Museu del Disseny i de la Comunicació Visual per tal de fer conèixer l'important patrimoni visual i gràfic produït per la societat catalana al llarg dels darrers cent anys. Amb aquest objectiu ha promogut la recollida de material gràfic i documentació textual, tant d'institucions públiques com de personalitats privades. El projecte, però, requereix la col·laboració d'una institució que pugui salvaguardar aquest material i pugui tenir cura de la seva preservació correcta en espera de la futura creació del museu i la seva obertura al públic.

Per aquest motiu la Fundació Comunicació Gràfica i, en el seu nom, el seu president, el senyor Claret Serrahima, han signat un conveni de dipòsit amb l'Arxiu Nacional de Catalunya. La Fundació transferirà periòdicament la documentació que es consideri d'interès per constituir el fons de l'esmentat museu. El fons dipositat serà d'accés restringit i la consulta i reproducció requerirà l'autorització prèvia i per escrit de la part dipositant.

Agenda

**FEBRER
MAIG 2004**

C O N F E R È N C I E S

NOBLESIA I SOCIETAT

Actituds de la noblesa catalana davant de les guerres civils i els conflictes polítics (segles XV-XIX)

Cicle de conferències organitzat per l'Institut d'Estudis Nobiliaris Catalans, entitat vinculada a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Les conferències tindran lloc al Saló d'actes de la planta baixa del Col·legi de Notaris, carrer del Notariat 4, Barcelona, a les vuit del vespre.

La noblesa catalana en la Guerra de Successió. Austracistes i Borbònics.

Doctor Joaquim Albareda, catedràtic d'Història Moderna de la UPF. Dimarts 2 de març de 2004.

Els nobles catalans durant la Guerra del Francès.

Doctor Maties Ramisa, professor d'Història de la Universitat de Vic. Dimarts 6 d'abril de 2004.

La participació de la noblesa en les guerres carlines.

Doctor Pere Anguera, catedràtic d'Història Contemporània de la URV. Dimarts 4 de maig de 2004.

C U R S O S

Organitzats per la Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia, Vexil·lologia i Nobiliària, amb la col·laboració de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Cursos de Genealogia;

La informàtica al servei de la documentació familiar i genealògica: el GDS;

Heràldica i Sil·lografia dels Països Catalans.

E X P O S I C I O N S

L'ANC disposa per a l'any 2004, de les següents exposicions itinerants:

«Cartells de Prevenció d'Accidents Laborals. Col·lecció de l'ANC»; «Fotomuntatges. Gabriel Casas»; «El Nu Femení. Fotografies d'Antoni Esplugues»; «La Caputxinada. Crònica Gràfica. Fotografies de Guillem Martínez».

L ' A N C A L A P R E M S A

«Els advocats catalans reclamen a Salamanca els seus "papers"». *Avui*, 04.10.2003.

«La maleta exiliada de Companys». *Avui*, 15.10.2003.

«Els laboratoris farmacèutics Uriach entreguen el seu arxiu a la Generalitat». *El Punt*, 17.10.2003.

«Uriach cedeix a l'Arxiu de Catalunya els documents». *El Periódico*, 17.10.2003.

«Grupo Uriach. Cesión documental al Arxiu Nacional. *La Vanguardia*, 17.10.2003.

«El retorno de los Archivos de Salamanca, objetivo principal del programa cultural de CiU». *ABC*, 21.10.2003.

«L'ANC ingressa 500 fotografies i documents inèdits de Lluís Companys». *Tot Sant Cugat*, 22.10.2003.

«L'ANC adquireix material de Lluís Companys». *El Diari de Sant Cugat*, 23.10.2003.

«Nou local de l'Aula per a la Gent Gran, a l'ANC». *Tot Sant Cugat*, 27.10.2003.

«Homenatge a Sant Cugat al Pare Miquel Batllori». *Tot Sant Cugat*, 01.11.2003.

«La maleta de Companys». *La Vanguardia*, 03.11.2003.

«Xerrada sobre restauració, a l'Aula per a la Gent Gran, a l'ANC». *El Diari de Sant Cugat*, 06.11.2003.

«Miquel Batllori, percebut com a català universal». *El Diari de Sant Cugat*, 20.11.2003.

«Inici del cicle en homenatge a l'historiador i humanista Miquel Batllori». *Tot Sant Cugat*, 21.11.2003.

«Pujol cede su fondo documental al Archivo Nacional de Catalunya». *La Razón*, 20.11.2003.

«Pujol cedeix a l'Arxiu Nacional el seu fons documental». *El Periódico*, 20.11.2003.

«Pujol lega su fondo documental al Arxiu Nacional». *La Vanguardia*, 20.11.2003.

«Pujol cede su fondo documental al Arxiu». *Diari de Terrassa*, 20.11.2003.

«Els arxius de l'AEG». *Diari de Terrassa*, 20.11.2003.

«La maleta de Companys». *La Mañana*, 23.11.2003.

«"El Pare Batllori: un cor d'infant i una ment genial" tanca el cicle dedicat a l'historiador». *El Diari de Sant Cugat*, 4.12.2003.

«Joan B. Culla analitza el conflicte a Palestina, a l'ANC». *El Diari de Sant Cugat*, 04.12.2003.

«Habla el defensor de Companys». *La Vanguardia*, 14.12.2003.

«"Tots els museus del món tornen els quadres robats pels nazis" Josep Cruanyes: els papers de Salamanca». *Diari de Sabadell*, 16.12.2003.

«L'Arxiu Nacional de Catalunya rebrà el llegat d'Antoni Rovira i Virgili». *El Punt*, 21.12.2003.

A C L A R I M E N T

ACLARIMENT A L'ARTICLE "SETANTA-CINC ANYS D'ESCOLTISME CATALÀ A L'ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA" DEL NÚMERO 6 (OCTUBRE, 2003).

La redacció del butlletí agraeix l'interès dels lectors i, particularment l'escrit rebut del senyor Víctor Castells. Efectivament el "Missatge als escoltes" enviat per Josep Maria Batista i Roca des dels Pirineus està datat l'agost de 1953, i no el 1952 com apareixia en l'article. Així mateix, agraiem també totes les indicacions sobre la història de l'escoltisme que ens ha enviat el senyor Jaume Font, que enriqueixen notablement el coneixement del moviment escolta i del fons documental. L'Arxiu Nacional de Catalunya es compromet a incorporar aquesta informació en la propera edició del catàleg de fons.

La redacció del butlletí invita tots els lectors a col·laborar amb nosaltres enviant-nos tots els suggeriments que siguin oportuns.

